

POLEWAĆ (83) *vb impf*

polewać (83), [**poliwać**].

o oraz a jasne; -e- *Mącz* (15), -é- (9) *Strum, Oczko, KochPieś, też SienLek* (6).

inf polewać (13). ◇ *praes 1 sg* polewam (18). ◇ *3 sg* polewå (13), [**poliwå**]. ◇ *3 pl* polewają (5). ◇ *praet 1 sg m* polewåłem (1). ◇ *2 sg m* -ś polewåł (1). ◇ *3 sg m* polewåł (8). *f* polewåła (5). ◇ *3 pl m* pers polewåli (2). ◇ *imp 2 sg* polewåj (7). ◇ *1 pl* polewåjmy (1). ◇ *3 pl* niechåj polewåją (1). ◇ *impers praet* polewano (3). ◇ *part praes act* polewåjąc (5).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Kropić, lać po wierzchu; perfundere Mącz, Calep, Cn; rigare PolAnt, Vulg; conspergere Mącz, Calep; irrigare, proluere Mącz, Cn; superfundere Calep, Cn; aspergere PolAnt; compluere, fundere, profundere Mącz; humectare, suffundere Calep; infundere Cn* (75) : *irrigo, Pomokrzam/ pokrąpiał/ polewam. Mącz* 356b, 139c, 140a [2 r.], 200a, 306d, 404a; *Támże ón darn niechay dobrze vbijåią dragåmi/ á bydlęm fyę téz vdepce wożåc [...]. A iefli fucha ziemiå/ niechay polewåiå/ á to dla tego/ że fyę ziemiå ziemię rychléy chwyći. Strum* M2; *Humecto - Omokrzåm, poliewåm. Calep* 491a, 248a, 780a, 1027b.

polewać kogo, co (6): *FalZioł* I 114d; *gdy [farbierze] chcåą aby fukno albo płotno iakå krafę lepiej w fię przyięło tedy ie ocztem polewåiå GlabGad* 16; *Krol Bolesław Kryśpus zá ten wczýnek poimał Ståroftę/ kazał go w wor zåłzyć/ y wołkiem z żywicå polewåć åż vmårł. BielKron* 355v; *Albo warz koperwåfer z czårnuchå w wodzie/ á onå iuchå plułkwy polewåy tedyć pewnie poginå. SienLek* 159, 163v; *SkarŻyw* 363.

polewać czym (11): *FalZioł* V 62; [*sól*] *czyni nie płodnoć to iest, nie dopułzcå żadnego rołnienia tak w ziemi gdzie sołå polewåiå iako y mięfo w cieie. GlabGad* 17v, 16; *BielKron* 355v; *Albo wziåwży furowe drewno oble lełzczynowe/ wywierć dziurę we drzeniu/ á tám wlož kilkå ziarn pieprzu/ trzyłz thym ná osle kośney winem polewåiåc/ á onym co fyę vtrze bielmo pomåzuy. SienLek* 69v, 159. *Cf* »polewać wodå«.

W charakterystycznych połączeniach: polewać drogę (2), *gmach zawarty, mięso, pluskwy, skorki, ziemię; polewać juchå, octem, solå, woskiem z żywicå; polewać wnątrz.*

Frazy: »deszcz polewa« = *pada* (1): *Compluit, Defłcz poliewa/ Wefpółek pådå. Mącz* 306d.

»krew polewa« (1): *pådåło mięfo z członkow S. Ewånielifty y wlytcko ciåło frodze zránione y wfromocone zołtawåło/ a krew iego drogę onę polewåłå. SkarŻyw* 363.

Zwroty: »z wi(e)r(z)chu polewåć« = *superfundere Calep* (2): *drew nåkładfzy/ położył [Heliaasz] zwirzchu ofiarę/ [...] y iefłcze wodå zwirzchu polewåł/ by nie rzeczono iåkim kugłårftwem zápålć BielKron* 84v; *Calep* 1031b.

»polewać wodå« [*зык zmienny*] (4): *BibRadz 2.Mach* 1/21; *BielKron* 84v; *Atquam radicibus subministrare, Kropić/ Polewåć wodå. Mącz* 222c; *SienLek* 159.

Przen [w tym: kogo (1), *co* (11)] (13) : *tåk iego [św. Antoniego] nåkå rozne łtany/ y obyczåie/ y fpofoby ludzkie polewåłå/ y wzrołt á pomnożenie z łålki Bożey/ ktora znim robiłå dawåłå. SkarŻyw* 544.

polewać czym (2): Ná ktorým [*biskupstwie*] rzeką náuki fwey/ y fłodkiey wymowy fwoiey/ częłtym kazánim lud Boży polewać y ochładzác/ y zbáwienie ludzkie rozmnáżć począł. *SkarŻyw* 86. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »krwią polewać« = *oddawać życie za coś* (1): Przełoż naprzod święci Papieżowie męczennicy/ poštáwili piárze Diakony/ áby nietylo śmierć ále dzieie y fpráwy y żywoty onych świętych przebránych/ ktorzy fundáment wiáry krwią fwoią polewáli/ pilnie fpiłowác vmieli. *SkarŻyw* A5v.

a) Płakać, oplakiwać (10) :

Zwrot: »polewać łzami, płaczem (a. płakanim)« [*w tym: plakanim i łzami* (1)] [*szuk zmienny*] (7:4): Płákánim y łzami práwie vřtáwicznymi/ modlitwy fwoie polewála *SkarŻyw* 160; Iuřz [*Bonifacjusz*] mięła nieiadł y winá nie pił/ pořty wielkie czyniác/ á o zbawieniu fwym myřlác/ płaczem polewał fwe iágody. *SkarŻyw* 440, 15, 140, 196, 238, 535; Potym ná žal řerdeczny zdobyć fię muřifz/ [...] łzami obfitymi móželi być [...] łóže twoie zaráz z Dawidem polewáiąc *LatHar* 110; Y řtánáwfzy z tyłu v nog iego poczęłá [*Maria Mag*] łzami polewác nogi iego [*lacrimis coepit rigare pedes eius*] *WujNT Luc* 7/38, s. 222.

α. O ceremoniach religijnych [*kogo* (7), *co* (3)] (10) :

αα. W chrześcijaństwie (8) :

polewać czym (1): Dionifius ták mowi: że ten był obyczáj zá Apořtołow że mázano tego który fię krzcíł/ y fáme wodę krzeřną Krzyřmem polewano *WujJud* 167v.

ααα. O chrzcie (7) :

Zwrot: »polewać wodą (krztową)« [*szuk zmienny*] (4): Abowiem řlugá kořcioła řwiętego/ kiedy řluży y řzyni/ wedłóg vřřawy/ y rořkazánia Syná Bořego/ maca áłbo polewa dzieięć wodą/ y mowi ták. *KrowObr* 46v; *KarnNap* C; *SkarŻyw* 388; á ludzie gromádámi wchodzili w rzekę/ iedni po pás/ drudzy po řzyię/ á Popowie dawáiąc káždey gromádzie z ořřobná imię/ [...] polewáli ich wodą/ á modlitwy nád niemi zvykłe odpráwuiąc/ chrzcili wřzyřtkich *StryjKron* 140.

W przeciřstawieniu: »nurzac ... polewać« (1): A czemuž dźiatki z řtárádawná nurzano? (–) Nie nurzano/ ále ábo kropiono/ ábo polewano *CzechRozm* 258v.

Szeregi: »abo kropić, abo polewać« (1): *CzechRozm* 258v cf *W przeciřstawieniu*.

»polewać a(1)bo (po)narzac« [*szuk 1:1*] (2): *KromRozm I* L4; Zátym polewa ie trzy kroć řwięřtą wodą krztową/ áłbo ie trzy kroć narza/ w imię Oycá/ y Syná/ y Duchá S. A to ieřt pewny á iftotny Krzeřř. *KarnNap* C. [*Ponadto w przeciřstawieniu 1 r.*]

Przen (1) :

Szereg: »polewać a obmywác« (1): Iř gdy oná wodą [*przy krzcie*] będzie polano ciáło widome/ thedy tám Duch řwięty niewidomy polewa á obmywa y błógofłáwi z grzechu pirworodnego onę duřę niewidomą w ciele onym widowym. *RejZwierc* 197v.

ββ. W judaizmie Starego Testamentu [*czym*] (1) : przez zalewkę rozumiey wino ktorým offiáry polewano gdy ie palono *BudBib I* 369a marg.

γγ. W islamie (1) :

Zwrot: »wodą polewać« (1): W pořzrodku wieže [*w Mekce*] ieřt řtok głęboki/ tą wodą ludzie polewáiąc grzechy ich omywáiąc/ iáko oni mni máią. *BielKron* 264.

β. O zabiegach leczniczych (5) :

polewać co (2): Ten [Pliniusz] zafię piŕze w księgach. 28. Iż piołynem leczą iego [smoka morskiego] iad: iedząc Piołyn, albo też warząc: polewać ranę. *FalZioł* IV 33b; Korzenia zębowego żiela w gorzałkę nákráiwłzy/ zęby poleway/ gdy cie bolą. *SienLek* 78.

polewać czym (3): (*nagł*) O kości złámány [...] (–) Korzenie kofztywału/ z żielem fánklowym w wodzie warz/ á onym okładay/ á wczálici oną iuchą ciepło poléway *SienLek* 150, 174. *Cf Zwrot*.

Zwrot: »wodą polewać« (1): Mleŕcá fłuczóné á śinné/ wodnym iemiołem okładay/ á gdy ofchnie/ wodą zás polewáiąc/ rozmiękc. *SienLek* 148.

a. O roślinach: podlewać (19) : *BibRadz* 1.*Cor* 3/7, 8; Samem fwą włafną ręką tę winnicę grodził/ Aby iéy był áni żwierz/ áni zły ptak fzkodził. Poléwałem/ żeby iéy fłónce nie fufzyło/ Nákrýwałem/ żeby iéy żimno nie mroziło. *KochPieś* 14; *WujNT* 556, 1.*Cor* 3/7, 8; [aczkolwiek, na gynfzym myeyfczu mowÿ 1 *Cor* 3: Y then ktory fczepy, y then ktory polywa, yeden ieft yako ÿ drugÿ: bo nyepozyteczny: alye telko pan pomnaża, y daje rofzcz: y rodzicz *ArgWykład* 40/129].

polewać co (1): Iáko mu to Pan nadobnie pothym rozwiódł/ iż fie thy gniewałz o drzewko kthoregoś nie fzczepił áni polewał/ á mnie chcefz ná to przywieś ábych to miałto zarázem zniŕczył *RejZwierc* 200.

Przen [w tym: co (9)] (12) : Iamci wádzil/ Apollo [*postać z Nowego Testamentu*] polewał/ ále Bog pomnożył. *BibRadz* 1.*Cor* 3/6; *WujNT* 1.*Cor* 3/6; ktore wielkie cnoty ácz z łáfki Bożey [...] wyroflý/ iednák fłuchánie pilne fłowá Bożego/ w ktorým fię W.K.M. kochałz/ ten ogrod polewa/ y rozmnozenie mu od Bogá dáie. *SkarKaz*)(3v, 83b *marg*.

polewać czym (6): *SkarŻyw* 298; Wśiawłzy zás to máluczkie pokory Chryŕtuŕowey y podłego rozumienia o łobie żiarneczko/ polewaymy ie áby roŕło/ fłuchániem fłowá Bożego/ y kazániem *SkarKaz* 83b; Tą pokorą Chryŕtuŕowá żiárno to polewáiąc/ roścmy iáko mowi Apoŕtoł/ w rozumie duchownym y poznániu Bogá náłzego *SkarKaz* 84a. *Cf Zwrot*.

W połączeniach szeregowych (3): *SkarŻyw* 298; Kościół y náuká Páná Chriŕtuŕowá [...] záfwe roŕnie zá fpráwá y opátrnoŕciá Bożá: tylko káznodzieie ŕiác y fzczepić y polewác máią: á Bog pewnie da pomnozenie y wzroŕt náŕieniu w ŕercách ludzkich. *WujNT* 139; A napilniey Práwá cnotę ludzká fzczepić/ y onę polewác/ y obronę iey wŕzeláká dáwác máią. *SkarKazSej* 698b.

Zwrot: »deszczem (a. dżdżem) polewać« [*szyk zmienny*] (3): A pilnie ten fzczep tey ŕtałey wiáry fwoiey okopyway y poleway tym Máýowym dżdżem tą zupelná nádzieią ŕwoią *RejZwierc* 129; A gdy on [*Barnabasz*] wymowny ięzyk ŕwoy otworzył y fzczepy one młode defdżem wyfokiey náuki ŕwey zgorácego ŕercá y miłóŕci polewał: prętko fię podnioŕły y owoc dáły. *SkarŻyw* 536, 542.

b. Lejąc pokrywać cieczką, zalewać coś [co] (1) : [słody miesckie. – Polewają jęczmienia ćw. 60, od ktorých we młynie płacą po 2 1/2 ćw. miary wierzchowatej *LustrMalb* I 4.]

Zwroty: [»polewać na sól« [*szyk zmienny*]: *LustrMalb* I 54; Jest obyczaj w tym mieŕcie, iż každy piwowar nic więcej nie moze polewác zboża na sól, jedno 4 kor. *LustrMaz* I 105, I 35, II 167; *LustrPłoc* 6.]

»wodą polewać« (1): Posca, vinum in torculari aquatum, Poślednie wino álbo cienkuřz winny/ gdzie zwłafzczá ná poły groná w práfieh wyćiśnione íą/ tedy ye wodą poliewáyą s octem y wodkámí liekárskíemi zmieszawáyą á ták miáfto liekárftwá wźiwáyą [*lege: uźiwáyą*]. *Mącz* 314a.

2. *Występować z brzegów, zalewać, zatapiać* (3) : Stagno, Rozliwam/ poliewam álbo záliewam/ to yeft ítawam fie yeziorem/ zátapiam niemáłe pole. *Mącz* 411d; Inundo idem, vel Rozlewam/ polewam/ popływam. *Mącz* 502d.

polewać co (1): á ón [*Nil*] nabárziéy rośćie/ á Egipt wśyřtek pod Kánikułą/ kiedy czas nafuřzły/ przez dni trzydzieści poléwa? *Oczko* 7v; [ledwie íam Woiewodá Multánki y z brátem íwym vćiekl do Bráíłowá/ y to fie áż pławíł przez ieźioro ktore Dunay polewa. *BielKron* 1597 713].

3. *Pokrywać coś jakąś warstwą czegoś; smarować; perlinere* *Mącz*; *crustare, imbuere, incrustare, linire, perfundere* *Cn* (5) : Perlino, Pomázuyę/ Poliewam. *Mącz* 194c.

polewać co czym (1): Wárgi pobudzáiące zwády y ferce złe/ íą íáko źuźelicá z írebrá/ ktorą nacźynie gliniáne polewáią [*Sicut argentum plenum scoriis obductum super testam*]. *BibRadz Prov* 26/23.

polewać czym (4): Impico, Smołą poliewam Zálmalam. *Mącz* 302a; Rudero, Polewam materią aftrychową páwiment czinię *Mącz* 359d; *Calep* 931a. *Cf polewać co czym*.

Synonimy: 1. *kropić, namakrzać, moczyć, omakrzać, pokrapiać, skrapiać*; 2. *zatapiać*, 3. *pomazować, smarować*.

Formacje współrdzenne cf LAĆ.

Cf **POLEWAJĄCY, POLEWANIE, POLEWANY**